

TESTU ETA ARGAZKIAK

Mikel Arrizabalaga
(Donosti - 8 bar. 1987)

Egunerria, Berria eta Gara egunkarietan, Pyrenaiak, Euskal Herria eta Nara aldiakarietan eta Euskadiretatik mendianekin zerikusiduten makinabazartikulu eta koto barazio eginditu. Euskal Herriko mendietan ez ezik, Pirinioak, Alpeak, Atlas eta Himalaiako mendietan ibili da.

MENDITXIKI - NAFARROA IRULEGIKO “SORIONEKU”AK

Aranguren ibarra osatzen duten bederatzi herrietako lurrak bisitatuz gero, bertako ondare historikoa ez agutzeko aukera izango dugu. Ibilaldi honetan, ondare hori osatzen duten bi leku garrantzitsu lotuko ditugu, Irulegiako Burdin Aroko herrixka eta Erdi Aroko gaztelua hain zuzen ere. Gure arbasoek utzitako aztarnen ondora heldu aurretik, mendiarren magalean hedatzen den baso bizidunak (maitagarrien basoa ere delua) hamarika irudi koloratsu eta eder erakutsiko dizkigu.

Tundain herritik abiatu eta berehala iritsiko gara baso biziduna hasten den pistaren sarrerara. Sorgin bat tailatuta duen enbor baten ondoan dagoen langa gainditu eta aurrera egingo dugu. Tarte txiki bat bete eta gero, bide zabala utzi eta pinu artean marrazten den xendanezko hamarika irudien ondotik igaroko gara (barraskiloa, igela, hartza, onddoa, txinatarra, sagua...). Irudi guztiak Tundain Funda-

zioako langile eta gazteek eginak dira. Pistara ateratzean, ingurune hesitua duen toxeleten erreginarene mikro-erreserbara gerturatuko gara. Isabel-toxeleta (*Graefsis isabellae*), gaueko toxeleta handi bat da, batez ere berde kolorekoa. Tundaingo mikro-erreserba hau espezie honetako munduko lehena da.

Langa gainditu eta berriro pista zabala hartuko dugu leporaino igotzeko. Puntu

honetan, bide zabala utzi eta GR-220aren seinale zurigorriek (Iruñemiako artoaren itzulua) erakusten diguten norabidean, pinudian murgildu eta bertatik zabalitzen den xendan barrena abiatuko gara. Lehen maldan igo orduko, maldan handia eta pikoa gainditzeko 150 maila dituen eskailera batekin egingo dugu topo. Goiko aldera iristean, ikuspegia zabaldu egingo zaigu, ezpele eta pinu txiki batzuk izan ezik, ez

Irulegiko gaztelua

dugu trabarik izango. Gure mendean, Itzagaondoako ibarreko zereal lurrek osatzen duten puzzle koloretsua, sasoi bakoitzaren arabera kolore desberdinez jantzi.

Bidezidorrak pinudi txiki bateraino eramango gaitu eta hau zeharkatzean, aurrez aurre ikusiko dugun ordoki berdearen goiko aldean Irulegiko gazteluaren aurriak agertuko zaizkigu. Tontorrerantz abiatu aurretik, magalean kokatuta dagoen Burdin Aroko herrixkaren aztamategira gerturatuko gara. Aranzadi Zientzia Elkarteak, 2007 eta 2017 artean gaztelua ikertu eta gero, 2018an honen magalean dagoen herrixka aztertzen hasi zen. Indusketa horien ondorioz, Kristo aurreko I. mendekoa den esku ibura duen brontzezko xalfa bat aurkitu zuten. "Irulegiko eskua" izenez ezagutzen den pieza berezi honek lau leuroko idatziak agertzen dira, eta horietako lehenengoa, "sorioneku" modura transkribatu dute, karaktere paleohispaniarretan eta hizkuntza baskoian idatzia. Adituen arabera, ohiz kanpoko aurkituntza honek antzinako baskoiek alfabetaturik zeudela erakusten du, eta ez zirela idazten hasi alfabeto latinoan. Baskoieraz idatzitako lekukotasun zaharrena dugu hau. Zinez,

antzinako euskarari buruzko aurkituntza garrantzitsua.

Herrixka atzean utzi eta gaztelu aldera igotzeko azken maldari aurre egingo diegu. Iruferrian ondoan mantentzen den Nafarroako Erresumako Erdi Aroko gaztelua da. Eta hori, Aranguren ibarreko hemitar, Larrazkoa elkartea, Nafarroako gobernua eta Aranzadi Zientzia Elkarteak, egindako ikerketa arkeologiko eta berreraikitze lanetan parte hartu izanari zor zaio. Irufeko erresumaren hastapenetan eraikizela uste da, garai hartako baskoien defentsa-sistema gotorlekuetan oinarritzen baitzen. Agaramontarren eta Beaumontarren arteko gerra zibilean, Leringo kondea izan zen gazteluaren jabea, eta XIV. mendearen bukaeran, Juan Mearin Beaumontarra zen hango alkidea. 1494an, Joanes III.a eta Katalina I.a Nafarroako errege-erreginek gaztelua berreskuratu zuten, baina urte berean gaztelua eraistea erabaki zuten. Gaur egun ikusten diren egiturak XIII eta XV. mendeetako eraikuntza faseei dagozkienak dira. Gazteluan dago tontorra adierazten duen buzoi edo gutunontzia eta harresietara igotzea besterik ez dugu panoramika zabal eta ederraz gozatzeko.

Aranzadi Zientzia Elkarteak dionaren arabera, "Irulegi fase kronologiko zabalak bameratzen dituen aztarnategia da, eta arrazoi hori dela eta, erreferentziala izan-

go da Irufeko arroko bñakaera historikoa ezagutzeko". Datoren urteetan egingo diren balizko aurkituntzek berriro Irulegi bisitatzera ekarriko gaituela desiratuz, etorritako bidetik atzera egingo dugu pistaraino. Bertara heldu baino metro batzuk lehenago, eskuinetik ateratzen den xenda hartuko dugu ibilaldi honen hasieran ezagutu dugun baso bizidunaren bigarren zatia ezagutzeko. Basoa zeharkatzen duen bide honek beste makina bat irudi erakutsiko dizkigu, egurrean edota enborretan tailatutako txakurra, behia, zaldia, kokodrilloa, eskua, liburu, hontza, onddoak eta abar. Bide magiko honen azken partean, maitagarrien haritz-enborraren ondora iritsiko gara eta metro batzuk aurrerago eginez, maldan beheara zuzentzen den bidezidorretik abiapuntura itzuliko gara.

LUZERA: 5,7 km | DESNIBELA: 336 m

Irulegi gazteluraduan bidean

